

Ljiljana Dubljević Vojkić

Visoka škola strukovnih studija

za obrazovanje vaspitača

Pirot, Srbija

ljubljevic@yahoo.com

DOI: <https://doi.org/10.18485/slovenika.2018.4.1.1>

UDK: 78.071.2 Mezetova A.

Pregledni rad

Anita Mezetova – život posvećen umetnosti¹

Sažetak

Predmet rada odnosi se na bogatu izvođačku i pedagošku aktivnost lirskog soprana Anite Mezetove (1913–1980), članice solističkog ansambla beogradske Opere (1934–1935 i 1937–1965) i redovnog profesora solo pevanja na Muzičkoj akademiji u Beogradu (1969–1980). Namera autora je da rasvetli višestruki doprinos koji je Mezetova ostvarila na području operskog i koncertnog izvođaštva, kao i uticaj koji je, tokom bavljenja pedagoškim radom, izvršila na obrazovanje priznatih vokalnih umetnika i pedagoga, ali i na razvoj vokalnih sposobnosti pevača zabavne i narodne muzike.

U istraživanju su korišćeni različiti izvori – članci iz dnevne i periodične štampe, jedinice o Mezetovoj iz muzičkih, enciklopedijskih, leksikografskih izdanja, intervjui, radio-emisije posvećene Mezetovoj, sačuvani snimci njenih interpretacija, i drugo. S obzirom na to da nije bilo pokušaja da se život i delo ove umetnice sistematski istraže, rad predstavlja iskorak u tom smislu.

Ključne reči: Anita Mezetova, operско izvođaštvo, koncertno izvođaštvo, vokalna pedagogija, Muzička akademija

¹ Članak je nastao na osnovu magistarskog rada *Anita Mezetova*, odbranjenog 2004. godine na Katedri za muzikologiju, na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu.

Detinjstvo i školovanje

Anita Mezetova je rođena 13. juna 1913. godine u Trstu, u porodici Antona i Josipe Meze.² Pod uticajem muzikalne majke, koja je posedovala lep glas i imala običaj da peva pesme svojim kćerima – starijoj Marijani i mlađoj Aniti, Mezetova je od najranijeg detinjstva pokazivala interesovanje za muziku pevajući „od jutra do večeri“, željna da je neko sluša. Marijana je rano uočila sestrin dar i nastojala je da joj pruži podršku. Tako ju je, jednom prilikom, odvela u Narodni dom u Trstu na audiciju za dečju predstavu *Kraljevstvo patuljaka*, u kojoj je Anita, u skladu sa svojim godinama, dobila malu ulogu sporednog patuljka. Uoči same predstave, „glavni patuljak“ se razboleo, a Anita Mezetova se prijavila da ga zameni, što joj je uspešno pošlo za rukom. Na prvom javnom nastupu pokazala je da poseduje dobru memoriju, lep glas i sposobnost snalaženja na sceni.

Nakon Prvog svetskog rata, usled teških društveno-političkih prilika prouzrokovanih delovanjem fašista, porodica Meze je 1919. godine napustila Trst i nastanila se u Sloveniji, u mestu Mekinje u blizini Kamnika, u podnožju Kamniških Alpa. Tamo je Mezetova završila osnovnu školu i nastavila školovanje u manastiru koji su držale opatice uršulinke. U gimnaziji je imala priliku da kao član hora učestvuje u muzičkom životu konvikta. Iako je otac imao želju da Anita upiše učiteljsku školu (*Nedelja*, 30. septembar 1934), složio se sa njenim izborom zanimanja, tako da se nakon završetka gimnazije i ispita zrelosti 1926. godine upisala na Državni konzervatorijum u Ljubljani.

Pet godina (šest razreda) je Mezetova učila pevanje kod prof. Žanete Foedransperg (Foedransperg).³ Ona je „nebesko lep glas“ svoje studentkinje (*Jugoslovan*, 30. junij 1930) postepeno razvijala, pomogla joj je da usvoji solidnu vokalnu tehniku, nastojala je da joj usadi „lepu pevačku kulturu“ (Krstić 1931), hrabrila ju je u pronalaženju ličnog pristupa kompozicijama i savetovala ju je da uči jezike. Osobe

² Podatke o životu Anite Mezetove preuzeli smo iz intervjua koji je u januaru 1970. godine sa njom vodila Ksenija Orešković, kustos savetnik Muzeja pozorišne umetnosti Srbije, potom iz radio-emisija *Kod dva bela goluba* (23. III 1990) i *Stereorama* (24. III 1990), posvećenih sećanju na ovu umetnicu, kao i iz dnevne, periodične štampe i jedinica o Mezetovoj objavljenih u značajnim muzičkim, opštim enciklopedijskim, leksikografskim i drugim izdanjima. (*Leksikon jugoslavenske muzike II*; Đurić-Klajn 1965, 95; Đurić-Klajn 1974, 576; Pešić 1970, 634-636; Plavša 1972, 340; *Mala enciklopedija Prosveta* 1959, 59; *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda* 1979, 456; *Ko je ko u Jugoslaviji* 1957, 438).

³ Žaneta Foedransperg se usavršavala u Beču, Minhenu i Berlinu i posedovala je iskustvo u operskom izvođaštvu (*Leksikon jugoslavenske muzike II* 1984, 4).

koje su uticale na formiranje temelja operskog izvođaštva Mezetove bile su, u prvom redu, alt i dramska glumica Cirila Medvedova i Matej Hubad, osnivači operske škole na ljubljanskom konzervatorijumu.⁴ Sećanje Medvedove, zabeleženo u intervjuu sa Mašom Slavec, najbolje govori o glumačkom potencijalu Mezetove: „Najlepši trenutak i zadovoljstvo imala sam pre četiri godine, kada je Anita Mezetova pevala na probi Baterflaj. Markirala sam joj Suzuki i za vreme igre primetila da to nije više njen pogled, nego pogled Baterflaj, koji u meni vidi Suzuki, a ne više učiteljicu. Taj trenutak, koji je u njoj spontano upalio glumačku vatru, ostao mi je u lepom sećanju“ (Slavec 1934, 181). Mezetova je sa ostalim studentima učestvovala na javnim časovima operske škole, kao i na javnim časovima najboljih studenata konzervatorijuma, i ostvarila je zavidan uspeh (Osterc 1930). Pošto je bila jedan od najboljih soprana na odseku za solo pevanje, često su je pozivali da na koncertima vodećih horova u Sloveniji⁵ i na autorskim koncertima savremenih slovenačkih kompozitora interpretira solo pesme ili deonice solo soprana u horskim kompozicijama. Kao apsolvent Državnog konzervatorijuma, 30. januara 1932. je po prvi put nastupila u operskoj predstavi na sceni Slovenskog narodnog gledališča, u ulozi Mikaele u Bizeovoj (Bizet) operi *Karmen* (Adamič, 1932; Stotter 1932).

Usavršavanje i učešće na Drugom međunarodnom takmičenju pijanista i pevača u Beču

Po završetku studija, Mezetova je kao stipendista Dramskog društva iz Ljubljane, a po preporuci Mateja Hubada, otišla na usavršavanje u Beč (1932–1934) kod vokalnog pedagoga Marije Rado-Danijeli (Rado-Danielli). Iako su u to vreme, usled jačanja nacističkog pokreta, u Austriji vladale složene političke prilike (*Svet oko godine 1938*, 1979), kulturni život je cvetao – muziciralo se u pozorištima, koncertnim dvoranama, u domovima bogatih građana... Anita Mezetova je bila čest posetilac četvrte galerije bečke Državne opere, odakle je, u društvu konzervatorista i studenata drugih škola i uni-

⁴ Među osnivačima operske škole bili su i reditelj i scenograf Osip Šest, dirigenti Anton Nefat (Neffat) i Danilo Švara, kao i baletski igrač, pedagog, koreograf i reditelj Petar Golovin. Operska škola je počela sa radom školske 1929/30. godine.

⁵ Anita Mezetova je tokom studija saradivala sa Akademskim i Učiteljskim pevskim zborom iz Ljubljane, sa horom Glasbene matice iz Maribora, ali i sa manje poznatim radničkim muzičkim društvom *Zarja* iz Ljubljane. Sa Učiteljskim pevskim zborom preuzela je i svoje prvo gostovanje u inostranstvu – turneju u sedam gradova u Čehoslovačkoj (Vurnik 1931).

verziteta, pratila vrhunska izvođenja vokalnih umetnika.⁶ Naročito su joj se dopale kreacije Elizabete Šuman, koja je postala njen uzor za uloge u Mocartovim (Mozart) operama, te Lote Leman, Viorike Ursulek i Marian Anderson (Anderson).⁷

Anita Mezetova je imala priliku da se austrijskoj publici predstavi na koncertu u Badenu (*Badener Tageszeitung*, 12. april 1933; *Der Zeitspiegel*, 12. april 1933) i na Drugom međunarodnom takmičenju pevača i pijanista u Beču. Takmičenje se odvijalo u Velikoj sali Muzičkog udruženja (Musikverein), predviđenoj za auditorijum od skoro 2.000 ljudi (Sadie 1980), pred članovima žirija u kome je bilo poznatih umetnika i izvođača.⁸ Članovi žirija su u prisustvu mnogobrojne publike, od jutra do mraka u toku tri sedmice, ocenjivali izvođenja kandidata iz različitih delova sveta. Po rečima predsednika žirija Klemensa Krausa, bila je to ne samo „proba muzikalnosti i muzičke obdarenosti, nego i proba životne sposobnosti“ (Francen 1933). Svaki kandidat je imao deset minuta da interpretira program koji je spremio.⁹ Anita Mezetova je izvela ariju Pamine iz Mocartove *Čarobne frule*. Nakon što su uspešno prebrodili tri eliminaciona kruga, oko 40 solo pevača dospelo je u poslednju etapu takmičenja, kako bi se među njima napravio izbor od 10 kandidata za koje je bilo predviđeno 7 nagrada i 3 stipendije. Članovi žirija su se složili da je Mezetova „odličan dramski talenat“, ali da „njeno tehničko znanje još nije bilo dovoljno da bi dobila treću nagradu“, tako da su joj dodelili stipendiju od 600 šilinga, kojom su želeli, da svrate pažnju na

⁶ Među solistima operskog ansambla Državne opere u to vreme, između ostalih, bili su soprani Marija Nemet (Nemeth), Viorika Ursulek (Ursuleac), poznata interpretatorka sopranskih uloga u Štrausovim (Strauss) operama, Ani Konečni (Konetzni), Elizabet Šuman (Schumann) i tenor Helge Rosvenge (Rosvaenge) (Sadie 1980).

⁷ Postoji pretpostavka da se Anita Mezetova zainteresovala za izvođenje crnačkih duhovnih pesama zahvaljujući ovoj umetnici, koja je bila crkinja i koja je izvodila pesme svog naroda. (*Muzička enciklopedija I* 1971, 49).

⁸ Među njima su bili: a) pijanisti: Moris Rozental (Rosenthal), Emil fon Sauer (Sauer), pijanista i dirigent Alfred Korto (Cortot) i drugi, b) vokalni umetnici: Helena Vildbrunn (Wildbrunn), Gertruda Ferstel (Vesrtel), Luci Vajt (Weit), Jozef fon Manovarda (Manowarda), Hans Duan (Duhan) i drugi, c) dirigenti: predsednik internacionalnog žirija i direktor Državne opere u Beču Klemens Kraus (Krauss), Paul Feliks Vajngartner (Weingartner), Robert Heger (Heger), violončelista i dirigent Georg Georgescu (Georgescu), Čezare Nordio (Nordio) i drugi, kompozitor Erih Volfgang Korngold (Korngold), kompozitor i muzički pisac Jozef Marks (Marx), kompozitor i muzikolog Egon Veles (Wellesez), kompozitori Petar Krstić i Josip Slavenski, i drugi (Francen 1933; Osterc 1933, 360).

⁹ Kako se išlo ka četvrtoj etapi takmičenja, izbor je bio sve uži, a napetost kandidata sve veća. O tome, na primer, govori podatak da je u završnoj etapi jedan od dvanaest pijanista, koji su se borili za osam nagrada, od uzbuđenja pao u nesvest i na taj način sebe diskvalifikovao (Francen 1933).

to da su nosioci tih glasova veoma dragoceni pevački talenti, čiji bi glasovi mogli sa još malo škole da dobiju punu pevačku zrelost, tako da mogu da opstanu kao savršeni umetnici i u utakmicama umetničkog života“ (Francen 1933, 8).

Odlazak u Beograd i angažman u Narodnom pozorištu

Anita Mezetova je krajem aprila 1934. godine otišla da poseti sestru Marijanu, koja se tokom njenog školovanja u Beču preselila iz Niša u Beograd. Porodica Savinšek je imala prinovu, sina Gregora, koga je Mezetova zavolela kao sopstveno dete. Pored profesionalnih ambicija, u velikoj meri je i zbog malog sestrića poževela da se nastani u prestonici. Na nagovor rođaka prijavila se na audiciju. Omogućeno joj je da, kao gost, 25. maja 1934. godine debituje u ulozi Nede u operi *Pajaci*. Nakon uspešnog nastupa primljena je u solistički ansambl beogradske Opere.

Dolaskom u Beograd, Mezetova je razvila bogatu izvođačku aktivnost, kako na operskoj sceni tako i na koncertnom podijumu. Shvatajući značaj medija koji je sticao sve veću popularnost među građanima i širio veliki uticaj, često je nastupala i na programima Radio Beograda.

U vreme stupanja Mezetove u solistički ansambl beogradske Opere, ova institucija je prolazila kroz krizni period. S tim u vezi, upravnik Narodnog pozorišta Milan Grol smatrao je da je Opera „u potpunoj dezorganizaciji“ – trupa pevača je bila nehomogena, hor je bio muzički neizgrađen i neustaljen, orkestar je bio nedovoljno usklađen... (Grol 1934). Zbog složenih prilika, Mezetova je bila angažovana do pred kraj sezone 1934/35. Tokom naredne sezone povremeno se, kao gost, pojavljivala na sceni Narodnog pozorišta. U solistički ansambl je drugi put primljena 1936/37, kada su se prilike stabilizovale, i u njemu je ostala sve do 1965. godine. Njen izvođački uspon u međuratnom periodu podudarao se sa najvećim usponom beogradske Opere, ostvarenim nekoliko godina pred rat (1938–1941).

Anita Mezetova je u međuratnom periodu oživela 22 ženska lika iz 16 opera inostranih i 6 opera jugoslovenskih kompozitora,¹⁰ pri

¹⁰ Iz italijanskog repertoara oživela je sledeće likove: Nedu (*Pajaci*), Mimi (*Boemi*), Adinu (*Ljubavni napitak*), Čočosan (*Madam Baterflaj*), Marinu (*Četiri grubijana*), Liu (*Turandot*), Nanetu (*Falstaf*); iz francuskog: Manon (*Manon*), Garsias (*Don Kihot*), Minjon (*Minjon*), Mikaelu (*Karmen*); iz nemačkog: Suzanu (*Figarova ženidba*), Nuri (*U dolini*), Cerlinu (*Don Žuan*), Paminu (*Čarobna frula*); iz češkog: Marženku (*Prodana nevesta*), iz jugoslovenskog repertoara: Moranu (*Morana*), Eminu (*Zulumčar*), Doricu (*Dorica pleše*), Đulu (*Ero s onoga svijeta*), Jelenu (*Nikola Šubić Zrinjski*) i Maru (*Đurađ Branković*).

čemu je učestvovala u premijernom izvođenju 9 dela.¹¹ Na njenom repertoaru su u najvećoj meri bila zastupljena ostvarenja italijanskih kompozitora, pre svega Pučinja (Puccini), koja su uživala izuzetnu popularnost. Kao tipično Mocartovoj pevačici (Živković 1939), poverene su joj uloge u svim Mocartovim delima, dok je ponela i gotovo celokupan domaći repertoar (Živković 1935). Najčešće je interpretirala lik Đule, dok je uloga Morane izlazila iz domena njenih glasovnih mogućnosti i zahtevala je, naročito u dramskim momentima i ansamblima, veći napor od onoga koji je mogla prirodno ostvariti, preteći da ostavi posledice na njen vokalni aparat (Dragutinović 1934). U ulozi Mimi, poseban utisak na publiku ostavljala je svojom prirodnim, spontanom i uverljivom glumom, kojom je uspevala da stvori „istinski čovečanski lik nesrećne Mimi, sa potresnom ekspresivnošću“ (Živković 1934). Pored uloge Mimi, među naročito zapaženim kreacijama bile su Čočosan, Suzana, Cerlina, Pamina, Marina, Adina, Naneta i Đula. Komentarišući njenu kreaciju Čočosan, Pavle Stefanović je zabeležio: „G-ca Mezetova je imala uzore za svoju kreaciju, mnoge i razne. No ona nikog nije kopirala. Razglobila je toliko poznatu i već popularnu ulogu na sve komponente, savladala sve delove a zatim ih, svojim ličnim stilskim postupkom, rukovođena sopstvenom pevačkom inteligencijom i sopstvenim temperamentosom, ponova povezala u jedinstvenu celinu“ (Stefanović 1938).

Kao jedna od boljih vokalnih solistkinja u međuratnom Beogradu, Anita Mezetova je sa vodećim pevačkim društvima saradivala u izvođenju sledećih vokalno-instrumentalnih dela: sa Prvim beogradskim pevačkim društvom izvela je Dvoržakovu (Dvořák) kantatu *Svadbeni darovi* (21. mart 1935) i Hendlov (Händel) oratorijum *Mesija* (8. april 1937), dok je sa horom *Stanković* učestvovala u izvođenju Betovenove (Beethoven) *Mise solemnis*. Za međuratni Beograd, ovo su bili kulturni događaji od prvorazrednog značaja. Na komemorativnoj večeri održanoj povodom ubistva kralja Aleksandra Karađorđevića i povodom godišnjice njegove smrti interpretirala je sopransku deonicu u odlomku iz Verdijevog (Verdi) *Rekvijema*. Učestvovala je na koncertima sa uvodnim predavanjem, na svečanim, dobrotvornim predstavama, proslavama... U dvorani Filharmonije u Ljubljani održala je solistički koncert (1937), uz klavirsku pratnju Pavla Šivica.

Mezetova je često gostovala na programima Radio Beograda (Simić-Mitrović 1988). Najveći broj nastupa ostvarila je u okviru

¹¹ *Ljubavni napitak, Četiri grubijana, Falstaf, Don Kihot, Don Žuan, Dorica pleše, Ero s onoga svijeta, Nikola Šubić Zrinjski i Đurađ Branković.*

programa ozbiljne muzike, učešćem u izvođenju muzičko-scenskih, vokalno-instrumentalnih dela i solističke vokalne muzike. Takođe, nastupala je i u okviru programa narodne muzike – najčešće je pevala slovenačke, kao i srpske narodne pesme.

Ubrzo po stupanju u solistički ansambl beogradske Opere, sa kolegama iz matične kuće nastupila je u Subotici (1934/35), a nakon dve godine i u Sarajevu (1936/37).

Odnos Anite Mezetove prema pozivu, radu i publici

Anita Mezetova je celokupan način života podredila svome pozivu. U intervjuu koji je sa njom vodila književnica Nada Marinković, supruga poznatog tenora beogradske opere Aleksandra Marinkovića, ova umetnica je istakla: „Poziv je apsolutni gospodar mog života. On je izvor mojih najvećih radosti i dovoljan razlog da se mnogo čega odreknem. Često imam utisak da postojim samo radi poziva...“. Bavljenje pozivom vokalnog umetnika unosilo je smisao u život Anite Mezetove, usled čega ona nije pitala za cenu. Sa radom je otpočinjala u ranim jutarnjim časovima – pošto bi se probudila u šest časova, pristupala je savladavanju operskog i koncertnog repertoara (*Stereorama*, svedočenje Gregora Savinšeka). Za nastupe se pripremala studiozno. Ništa nije prepuštala slučaju, niti je pribegavala bilo kakvoj improvizaciji kojom bi nadomestila nedostatak temeljnog rada. Nije se usuđivala da kroči na scenu sve dok ono što je pripremala nije bilo „ugravirano“ u nju i postalo njen svet (Trnavski 1970, 4).

Uoči nastupa, Mezetova se pridržavala posebnih mera u pogledu spavanja, ustajanja, ishrane... (*Stereorama*, svedočenje Gregora Savinšeka). Na dan nastupa bila je sabrana, čutljiva i povlačila se u samoću (*Kod dva bela goluba*, svedočenje Marijane Savinšek), kako bi uspostavila „kontakt sa samom sobom“, kako je to imala običaj da kaže – „s onim bez čega nema prave umetnosti, a to je: srce. Jer samo srce emituje prava osećanja...“ (Trnavski 1970, 5). Na ovaj način je otpočinjala i borbu sa tremom, koju je opisala sledećim rečima: „Pre svake pretstave veoma sam nervozna. Ta nervoza, trema, drži me do onog momenta dok se ne pojavim na pozornici. Čim otvorim vrata na kulisama, ugledam svetlost i dirigenta, to me stanje napušta. A čim zapevam, onda sve ide kako treba“.

Anita Mezetova je mišljenje slušalaca izuzetno cenila. Bila je ubeđena da svaka osoba ima „nešto fino u sebi, praiskonsko, duboko zapretano“, i da čak i onda kada ne razume muzički sadržaj, ima sposobnost da ga oseti i doživi. Smatrala je da publika razlikuje „au-

tentično“ izvođenje, koje dolazi „iz srca“, od lažnog, i da je izvođač ne može prevariti (Trnavski 1970, 5).

Inostrani nastupi

Uporedo sa nastupima na sceni beogradske Opere, kao i u drugim centrima u zemlji, Anita Mezetova je u međuratnom periodu, samostalno ili kao član solističkog ansambla, gostovala u Austriji, Nemačkoj i Italiji, a pozivali su je i da gostuje u SAD-u.

Gostovanje u Salzburgu 1936. godine usledilo je tri godine nakon njenog uspeha na internacionalnom takmičenju u Beču. Poziv da nastupi na Svečanim igrama mnogo govori o interpretativnim dometima koje je dosegla i reputaciji koju je imala, zato što je Salzburški festival tridesetih godina, sve do aneksije Austrije 1938. godine, doživljavao procvat i svoje zlatno doba. Učešće na festivalu bilo je omogućeno samo vrhunskim interpretatorima – dirigentima, vokalnim solistima i instrumentalnim izvođačima. Kada je Anita Mezetova nastupila na Svečanim igrama, na repertoaru su bile tri opere – Verdijev (Verdi) *Falstaf*, Vagnerov (Wagner) *Tristan i Izolda* i Mocartova *Kairska guska*. *Falstaf* je izveden pod upravom Artura Toskaninija (Toscanini), dok je izvođenjem Vagnerove opere dirigovao Bruno Valter (Walter), a među solistima su bili Ani Konečni, Kerstin Torborg (Thorborg), Ludvig Hofman (Hofman) i drugi. Manje poznatu Mocartovu operu *Kairska guska* izveli su članovi operskog studija Paula Conka (Czonka), pod dirigentskom palicom Alberta Eredea (Erede). Među njima su bile i dve Jugoslovenke – solistkinja zagrebačke Opere, sopran Nada Tončić i Anita Mezetova, koje su kreirale glavne ženske uloge (*Politika*, 3. septembar 1936).

Mocartova opera je premijerno izvedena 22. avgusta 1936. godine, a zatim reprizirana nakon pet dana. Putem direktnog radio-prenosa, izvođenje su mogli da prate slušaoci u Americi, Italiji i drugim zemljama. Nastup Nade Tončić bio je zapažen, dok je Anita Mezetova „pevala majstorski i doživela najveći uspeh“ (Benisch 1936). Oduševljena publika joj je nekoliko puta uputila aplauz na otvorenoj sceni i obasula je buketima (*Politika*, 3. septembar 1936). „Dva otkrića. Jedna dosad nepoznata Mocartova opera *L'occa del Cairo* i jedna izvanredna pevačica Mocarta, Anita Meze, koja se u Mocartovom gradu afirmisala!“ – objavljeno je narednih dana u listu *Salzburger Bote* (Šarčević 1975).

Gostovanje Mezetove u Minhenu, u novembru 1936. godine usledilo je kao rezultat izuzetnog uspeha koji je ostvarila na Salzburškom festivalu. U ovom gradu je održala dva solistička koncerta. Na

jednom od njih, priređenom na Bajerskom dvoru, za klavirom ju je diskretno i sigurno pratila grofica Sofija Lerhenfeld (Lerchenfeld) (*Völkischer Beobachter*, 28. november 1936). Na programu njenih koncerata bile su solo pesme Šuberta (Schubert), Bramsa (Brahms), Štrausa, Mara (Marr), Lotija (Lotti), te Rosinijeva (Rossini) *La danca*, kao i arije Suzane iz Mocartove opere *Figarova ženidba* i Marženke iz Smetanine (Smetana) *Prodane neveste*. Nastupi Mezetove izazvali su živo interesovanje nemačkih kritičara, tim pre što su umetnice iz Jugoistočne Evrope retko gostovale u Minhenu. Njihovu pažnju privukli su njen zdrav glasovni materijal, „izuzetne obasjavajuće snage“, „bogat milozvučnošću“, i prirodno i slobodno izvođenje (*Völkischer Beobachter*, 28. november 1936). Visokom muzikalnošću i neodoljivim načinom pevanja zadobila je i nemačku publiku, koja ju je nagradila dugim aplauzima (*Politika*, 12. decembar 1936). Kritičar lista *Münchener neueste Nachrichten* opisao je svoje utiske sa koncerta biranim rečima: „Kada jedna strankinja tako toplo i s tako puno razumevanja peva nemačku liriku kao Anita Meze, članica beogradske opere, čovek je siguran da se nalazi pred jednom istinskom umetnicom. Pored Šuberta i Bramsa, mi smo vrlo visoko ocenili njeno neuporedivo pevanje Smetane u čijim se kompozicijama mogao zapaziti visoki scenski talenat“ (*Politika*, 12. decembar 1936).

Mezetova je iste godine dobila ponudu da se sa Nadom Tončić pridruži ansamblu esnafa (ceha) Salcburške opere na turneji po SAD-u, pod vođstvom dirigenta Alberta Eredea. Predloženo joj je da tumači ulogu Sofi u Štrausovoj operi *Kavaljer s ružom*. Turneja je bila zakazana za narednu godinu i od nje je očekivan brz odgovor. Zbog loših društveno-političkih prilika, koje su ukazivale na sve izvesnije približavanje rata, kao i zbog emotivne vezanosti za članove porodice, Mezetova je odbila ponudu, tako da pitanje da li je ovo gostovanje moglo da izmeni dalji tok njene karijere ostaje zauvek u domenu pretpostavke (Mezetova 1970, *Kod dva bela goluba*).

Kolektivna gostovanja u inostranstvu (Trst, Frankfurt na Majni)

Aniti Mezetovoj se ukazala prilika da poseti rodni grad nakon gotovo dve decenije od kako je sa porodicom izbegla iz Trsta. Bilo je nečeg simboličnog u njenom povratku, jer je to predstavljalo potvrdu mogućnosti ispunjenja najsmelijih dečjih snova. Na scenu Narodnog doma, na kojoj je tumačila ulogu glavnog patuljka, vratila se kao priznata vokalna umetnica. Sa solistima Opere i Baleta, horom i orkestrom Slovenskog narodnog gledališča iz Ljubljane, 1937.

godine gostovala je u italijanskim gradovima Trstu i Rijeci.¹² Pre odlaska na gostovanje, opera *Ero s onoga svijeta*, u kojoj je Mezetova interpretirala glavnu žensku ulogu, izvedena je u ljubljanskoj Operi. Po mišljenju kritičara, ceo ansambl je bio dobro pripremljen, a Mezetova je svojom kreacijom Đule ostvarila najveći uspeh na sceni (Govekar 1937).

Na repertoaru za gostovanje, pored opere *Ero s onog svijeta* koja je bila najuspelija domaća opera u sezoni 1936/37. (Milanović 1937), našla se i *Prodana nevesta* Bedžiha Smetane. Izbor navedenih dela nije bio slučajan. Prilikom prvog gostovanja u Trstu 1912. godine, ansambl ljubljanske Opere izveo je *Prodanu nevestu* pod dirigentskim vođstvom Mirka Poliča, na oduševljenje tadašnje publike. Posle 25 godina Mirko Polič je odlučio da je ponovo izvede sa ansamblom iste operске kuće i da podseti sunarodnike na ono vreme kada, usled povoljnijih političkih prilika, nisu bili prinuđeni na međusobnu izolaciju.¹³

Dok su se članovi ansambla emotivno i interpretativno pripremali za susret s publikom, naročito sa slovenačkim žiljem, i publika je željno iščekivala ovaj susret. Dva dana pre predstave, karte za 3.500 mesta za sedenje i 100 za stajanje u gradskom pozorištu *Politeama Roseti* bile su skoro rasprodate. Uoči samog nastupa gostiju, uprava pozorišta morala je da pojedinicima otkáže mesta, kako bi ih ustupila kompozitoru Jakovu Gotovcu i njegovoj supruzi. Publika je pola sata pre početka predstave popunila mesta u pozorištu. Njoj su se nešto kasnije pridružili predstavnici vlasti, nakon čega je orkestar Opere odsvirao italijansku, a zatim jugoslovensku himnu. Tada se dogodilo nešto neočekivano. Početni zvuci jugoslovenske himne izazvali su kulminaciju u emotivnoj reakciji Slovenaca, koji su već izvesno vreme živeli u posebnoj atmosferi iščekivanja ovog događaja, o čemu govori sledeći citat: „Naši simpatični Slovenci i Slovenke pri početku sviranja himne nisu mogli više da se uzdrže. Glasni jecaji su počeli. Ljudi su bleđa lica posmatrali ove prizore, koji su

¹² U vreme nestabilnih političkih prilika i sve izvesnije blizine rata, ovo gostovanje imalo je dublji smisao i svrhu. Vladajućí krugovi u zemlji nastojali su da putem kulturne i sportske saradnje učvrste veze sa Italijom. S tim u vezi, bilo je planirano i gostovanje italijanskih vokalnih umetnika i dirigenata u jugoslovenskim centrima (Ljubljana, Beograd, Zagreb), otvaranje izložbe jugoslovenskih likovnih umetnika u Rimu (Milanović 1937), i susret italijansko-jugoslovenskih klubova u Beogradu, Đenovi i Trstu (*Politika*, 17. jun 1937).

¹³ Trst je posle Prvog svetskog rata pripao Italiji. Dolaskom fašista na vlast 1922. godine, otpočeo je težak period za slovenski živalj i njihova izolacija od sunarodnika u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca.

tako iznenada poremetili duše ogromnog broja publike. Trebalo je nekoliko minuta da se dvorana stiša, da bi počela *Prodana nevesta* s kojom se pre više od 20 godina poslednji put rastala ljubljanska Opera od svoje braće u Trstu“ (*Politika*, 11. jun 1937).

Izvođači su nastupili sa naročitim oduševljenjem – „bili su bolji nego u ma kojoj predstavi u Ljubljani“ i doživeli su pravi trijumf: „Tri hiljade šest stotina ljudi na kraju pretstave još dugo su ostali u dvorani. Naši solisti i direktor g. Polić morali su oko 20 do 30 puta da izlaze pred zavesu. Dvorana se prolamala od povika, odobravanja i aplauza...“ (*Politika*, 11. jun 1937).

Sledeće večeri je sa podjednakim uspehom izvedena Gotovčeva opera. Anita Mezetova je plenila lepotom svoga glasa, koja se, zahvaljujući odličnoj vokalnoj tehnici, ispoljila u punoj meri (Maucci 1937). Nakon nastupa u Teatru la Feniče u Rijeci, kritičar ju je okarakterisao kao „kompletnu umetnicu“ (Ramous 1937).

Mezetova je u istoj ulozi nastupila sredinom juna 1939. godine na Međunarodnom muzičkom festivalu u Frankfurtu na Majni, sa ansamblom beogradske Opere. Kao Đula bila je „gotovo nestvarno nežna u ljupkoj svakodnevnici radnje, plastična u gestovima, sa plemenitim, nosivim sopranom“ (Schwarz 1939; Privat 1939).

Godine okupacije

Anita Mezetova je godine okupacije provela u Beogradu. Udala se za hirurga Dragana Damića. Kao i većina članova solističkog ansambla beogradske Opere, nastavila je rad u Narodnom pozorištu. Ulogama u kojima je nastupala u međuratnom periodu (Ćočosan, Neda, Mimi, Suzana) dodala je i jednu novu (Anica). Najduže je tumačila partiju Nede, dok je najčešće kreirala lik Suzane. O izvođaštvu Mezetove i ostalih članova beogradske Opere ostalo je malo podataka zato što je retko koje izvođenje operskih predstava bilo praćeno komentarima kritičara.

Povremeno je nastupala koncertno. Nije priređivala samostalne koncerte vokalne muzike, već je nastupala sa kolegama iz solističkog ansambla, sa instrumentalnim izvođačima, kamernim sastavima i dr. Povodi su bili različiti: otvaranje pozorišne sezone 1941/42. u obnovljenoj sali Manježa (Sotirović 1941), dobrotvorni koncerti u korist izbeglica, bolesnih članova Narodnog pozorišta, siromašnih porodica ratnih zarobljenika i glumaca u penziji, književno-umetničke večeri, koncerti vokalne i vokalno-instrumentalne muzike. Takođe, učestvovala je u izvođenju Hajdnovog (Haydn) oratorijuma *Godišnja doba*, sa tenorom Lazarom Jovanovićem i basom Žarkom

Cvejićem, uz pratnju Velikog radio-orkestra i pod dirigentskom palicom Nemca Hermana Šredera (*Obnova*, 22. maj 1943).

Anita Mezetova ja u toku okupacije malo nastupala na okupacijskoj radio-stanici *Werrmacht Sendergruppe Südost Sender Belgrad*, koja je delovala na talasu Radio Beograda od aprila 1941. do oslobođenja Beograda, oktobra 1944. godine. Ova stanica je emitovala njene interpretacije ostvarene u studiju i, ređe, na koncertnom podijumu, putem direktnog radio-prenosa koncerta iz Kolarčevog narodnog univerziteta (1944), ili pak naknadnog emitovanja snimka koncerta održanog u velikoj dvorani Gardijskog doma na Topčideru (1943). Sa izuzetkom jednog samostalnog vokalnog nastupa ostvarenog 1942. godine, tokom kojeg je izvela solo pesme Šuberta, Šumana (Schumann) i Bramsa (*Obnova*, 9. maj 1942), Mezetova je u muzičkim emisijama uglavnom gostovala sa jednim ili sa nekoliko solista beogradske Opere, i najčešće je izvodila arije iz opera. Učetovala je u integralnom izvođenju Mocartove *Figarove ženidbe* u studiju radio-stanice (15. jun 1941), sa kolegama iz Opere, uz pratnju Velikog radio-orkestra pod dirigentskim vođstvom Osvalda Buholca (*Novo vreme*, 15. jun 1941). Bio je to pokušaj da se putem radio-talasa oživi opersko izvođaštvo pre nego što se saniranjem oštećenih pozorišnih scena steknu neophodni uslovi za njegovu muzičko-scensku realizaciju.

U toku godina okupacije, Mezetova je kao članica solističkog ansambla beogradske Opere nastavila rad u onoj meri u kojoj je to od nje zahtevano. Istovremeno, duboko je proživljavala strahote koje su obeležile pomenuto vreme. Događaji vezani za rat ostavili su u njoj neizbrisiv trag, o čemu indirektno govore i njene reči koje je izrekla mnogo godina kasnije (1970), u razgovoru sa Ksenijom Orešković: „Ako imam ijednu želju na svetu, to je... samo da bude mir“ (Mezetova 1970).

Izvođačka aktivnost Anite Mezetove u posleratnom periodu

Ubrzo po oslobođenju Beograda, u Narodnom pozorištu su organizovane različite kulturne manifestacije. U početku su povremeno održavani simfonijski koncerti, kolaž programi i dramske predstave Pozorišta narodnog oslobođenja, a kasnije, kada su se stekli uslovi, i operske i baletske predstave. Prva izvedena opera u posleratnom periodu bila je *Evgenije Onjegin* Čajkovskog (17. februar 1945).

Obavljanje rada Opere bilo je otežano usled složenih političkih prilika. Sa dolaskom nove vlasti pristupilo se pritvaranju i saslušavanju lica za koja se pretpostavljalo da su saradivala sa okupa-

torom (Marković 1999; Marković 1999a). Nakon saslušanja, neki su se vratili na dužnost, pojedini su sankcionisani, a nad izvesnim brojem umetnika izvršena je smrtna kazna. Aniti Mezetovoj je bilo zabranjeno da nastupa do 1. juna 1945. godine.¹⁴ Ona je svoj prvi posleratni nastup ostvarila 22. juna 1945, kreacijom Mimi u Pučinijevim *Boemima*. Bio je to početak njene izuzetno plodne izvođačke aktivnosti u posleratnom periodu, kojom su bili obuhvaćeni operski, koncertni i radio nastupi u zemlji i inostranstvu.

Operska delatnost Anite Mezetove

Rad beogradske Opere tokom dve posleratne decenije bio je obeležen stalnim usponom. Tokom prvih nekoliko godina (1945–1951) pristupilo se formiranju ansambla i obnovi starog repertoara. Direktor Opere Oskar Danon nastojao je da iznađe načine za njenu afirmaciju – odlazio je u inostranstvo kako bi prisustvovao operskim predstavama i koncertima eminentnih umetnika, potom da bi ostvario susrete i razgovore sa vodećim ljudima iz muzičkih krugova, i na taj način stekao uvid u tamošnje kulturne prilike. Naporedo sa ovim, Danon je nastojao da okupi kvalitetne dirigente, reditelje, scenografe, kostimografe, te da ojača izvođački ansambl. Uvodeći disciplinu i pojačan tempo rada, pokušavao je da beogradsku Operu izvede iz okvira prosečnosti (Jovanović 1996), tako da je ona pokazivala sve odlike „teatra ansambla“, koji je za razliku od „teatra zvezda“ afirmisao lepotu zajedničkog muziciranja, ostvarenog na visokom nivou (Jovanović 1996).

Anita Mezetova je po oslobođenju kreirala 19 uloga iz opera inostranih (15) i jugoslovenskih kompozitora (4).¹⁵ Iz inostranog repertoara oživela je niz likova iz italijanskog,¹⁶ nemačkog,¹⁷ francuskog,¹⁸

¹⁴ Podatak smo preuzeli iz dokumenta koji su popunjavali umetnici i ostali kulturni radnici. Takođe, ime Anite Mezetove nije se našlo na spisku lica koja su odmah po oslobođenju nastavila rad u pozorištu (*Politika*, 21. novembar 1944).

¹⁵ Mezetova je kreirala Đulu (*Ero s onoga svijeta*), Koštanu (*Koštana*), Mandu (*Nevesta od Cetingrada*) i sestru Batrićevu u scenskom oratorijumu *Gorski vijenac*.

¹⁶ Nedu (*Pajaci*), Mimi (*Boemi*) i Ćoćosan (*Madam Baterflaj*).

¹⁷ Suzanu (*Figarova ženidba*), Dona Elviru (*Don Žuan*), Nuri (*U dolini*) i Marcellinu (*Fidelio*).

¹⁸ Manon (*Manon*), Mikaelu (*Karmen*) i Margaretu (*Faust*).

ruskog,¹⁹ češkog²⁰ i španskog repertoara.²¹ Likove Tatjane, Margarete, Koštane, Marceline, Mande, Dona Elvire, Salud, sestre Batrićeve i Smeraldine izvela je po prvi put je na sceni beogradske Opere. Takođe, učestvovala je u premijernom izvođenju De Faljine (de Falla) opere *Život je kratak* (1954) i Hercigonjinog scenskog oratorijuma *Gorski vijenac* (1957), kao i u prvim predstavama osam obnovljenih dela.²² Iz niza pozitivnih kritika izdvaja se zapažanje Mihaila Vukdragovića povodom njene kreacije Manon: „Svoje visoke kvalitete scenske umetnice ponovo je potvrdila Anita Mezetova kreacijom naslovne uloge u Masneovoj operi *Manon*. U jednoj izvanredno izvajanjoj pevačkoj liniji, neobičnog živog zvučnog reljefa punog tanih dinamičkih i agogičkih preliva, u bogatoj izražajnoj skali njenog soprana plemenite boje i besprekorne ujednačenosti dočaran nam je lik Manon Lesko. Sva mekota i ljupkost Masneove muzike dobila je u pevačkom izrazu Anite Mezetove upravo idealnog tumača, dok je njena gluma, u kojoj je dvojstvo promišljenog i proživljenog dostizalo stepen sugestivne uverljivosti, samo pojačavala utisak jedne zaista izvanredno celovite umetničke kreacije“ (Vukdragović 1954).

Sa ansamblom Opere Mezetova je bila na turneji u Hrvatskoj, Sloveniji i na Primorju (1950), i tom prilikom kreirala je Margaretu (*Faust*). Takođe, u toku 1958, 1960. i 1961. izveli su *Gorski vijenac* u nizu gradova u Jugoslaviji (Sarajevo, Zagreb, Novi Sad, Dubrovnik, Pula, Zrenjanin, Ljubljana, Kragujevac) i naišli na dobar prijem publike i kritičara.

Gostovanja Anite Mezetove u inostranstvu

U posleratnom periodu, Anita Mezetova je sa ansamblom beogradske Opere dva puta gostovala u inostranstvu – 1955. godine na festivalu u Visbadenu i 1959. godine u Pozorištu nacija u Parizu.

Izvođači iz Beograda su se, predvođeni dirigentom Oskarom Danonom, ozbiljno pripremili za učešće na festivalu na kojem je trebalo da nastupe umetnici iz milanske Skale, operski ansambli iz Berlina, Hamburga i drugih nemačkih gradova, finski i japanski balet, i drugi (*Politika*, 4. maj 1955). Između ostalog, pristupilo se umetničkoj i

¹⁹ Tatjanu (*Evgenije Onjegin*) i Smeraldinu (*Zaljubljen u tri narandže*).

²⁰ Marženku (*Prodana nevesta*).

²¹ Salud (*Život je kratak*).

²² *Figarova ženidba* (1946), *Karmen* (1948), *Ero s onoga svijeta* (1949, 1955), *Četiri grubijana* (1949), *Faust* (1950), *Fidelio* (1950), *Evgenije Onjegin* (1952) i *Don Žuan* (1953).

tehničkoj obnovi opere *Ero s onoga svijeta*. Zbog nove koncepcije, prema kojoj je glavni zadatak pripao najpre igračima, a zatim horu i solistima, pojedini kritičari su smatrali da su Anita Mezetova (Đula) i Aleksandar Marinković (Mića) delovali „bledo“ (Jovanović 1996, 78–81), dok su drugi izrekli suprotan sud: „Ovde nije lako porediti jedan glas sa drugim. Svako izvlači iz svoje punoće, svako pogađa svoju ulogu i tako se u najradosnijoj jednozvučnosti sklapaju arije, dueti i ansambli“ (Schnoor 1955).

U Pozorištu nacija u Parizu, Mezetova je učestvovala u izvođenju *Gorskog vijenca* Nikole Hercigonje. Ovo delo se našlo na repertoaru ne toliko zbog zainteresovanosti pariske publike za dela jugoslovenskih kompozitora koliko zbog mogućnosti članova beogradske Opere da, posle velikih uspeha na evropskoj sceni, utiču na izbor dela za inostrana gostovanja (Jovanović 1996, 44). Pre izvođenja, glumac Bernar Noel (Noel) pročitao je na francuskom uvodne stihove iz istoimenog dela Petra Petrovića Njegoša, kako bi slušaocima približio dramsku radnju. Publika je pažljivo pratila interpretaciju i od scene do scene u sve većoj meri iskazivala svoje oduševljenje, koje je doživelo vrhunac na završetku predstave, kada se zavesa dizala deset puta i kada su izvođači glavnih partija, među kojima je bila i Mezetova (sestra Batrićeva), kompozitor Nikola Hercigonja, dirigent Oskar Danon i reditelj Raša Plaović, nekoliko puta izlazili pred zavesu (Božičković 1959).

S obzirom na visoke interpretativne domete, Mezetova je često pozivana da predstavlja zemlju. Na gostovanja je odlazila samostalno, sa jednim ili nekoliko solista beogradske, zagrebačke i ljubljanske opere, kao i sa grupom muzičara i pisaca. Gostovala je u sledećim zemljama: Mađarskoj, Austriji, Bugarskoj, Rumuniji, Albaniji, ČSSR-u, Poljskoj, SR Nemačkoj, Švajcarskoj i SSSR-u. U najvećem broju inostranih država nastupala je podjednako u operama i na koncertnom podijumu. Iz niza kritika izdajamo zapažanje Anatolija Doliva, profesora moskovskog konzervatorijuma: „Anita Mezetova poseduje ne samo dobar lirski sopran, kojim ona slobodno vlada, već i neobičan glumački dar. Mnogostrukost vokalnih sredstava, koja pevačica koristi, duboko poetsko osećanje, pomažu joj da u punini izrazi sadržaj dela koja izvodi“ (Dolivo 1956).

Koncertna delatnost Anite Mezetove

U posleratnom periodu, uspostavljanje nove ideologije u društvu imalo je za posledicu promenu pogleda na umetnost, umetnike i publiku. Umetnici su dobili „zadatak, da izađu iz kruga, u koji su

silom prilika bili zatvoreni, da krenu... široko otvorenim putevima u pohod za uvođenje umetnosti u svakodnevne potrebe svakog građanina naše zemlje“ (*Politika*, 22. mart 1947). Stvaranje nove koncertne publike od širokih narodnih masa zahtevalo je njihovo muzičko prosvetavanje. S tim u vezi, Anita Mezetova je kao član Udruženja reproduktivnih umetnika Srbije i Saveza muzičkih umetnika Jugoslavije ostvarila brojne koncertne nastupe sa kolegama: na svečanim akademijama posvećenim književnicima, prilikom obeležavanja istorijskih događaja i praznika, na proslavama, dobrotvornim koncertima, koncertima posvećenim obeležavanju godišnjica rođenja i smrti poznatih inostranih i domaćih kompozitora, na koncertima u preduzećima, fabrikama, školama, letovalištima... Takođe, aktivno je nastupala na koncertima praćenim predavanjima, koji su najčešće održavani na Kolarčevom narodnom univerzitetu, ali i u manjim salama u gradu.

Anita Mezetova je, kako je to Branko Dragutinović jednom prilikom primetio, „stalno, dosledno, sa osećanjem unutrašnje potrebe i sa puno smisla“ negovala koncertno pevanje (Dragutinović 1953), za koje je uvek pokazivala prisan afinitet (Dragutinović 1960). Upitana da pojasni ovu ne tako uobičajenu praksu operskih pevača, Mezetova je odgovorila: „Pesma, lid, to je moja naročita ljubav. Jer to je jedan veliki trud i nije mala stvar negovat pravi lid uz operu. To je jedan ogroman studij“ (Mezetova 1970). U razgovoru sa književnicom Nadom Marinković, umetnica je iznela svoje slikovito shvaćanje vokalne kompozicije: „Svaka pesma je kao minijatura, fini pastel pun preliva. Sve je tu započeto i završeno.“ Kao jedini uslov pri izboru kompozicije izdvojila je lepotu njenog sadržaja. „Možda je čudno“, naglasila je, „ali ako mi ne odgovara tekst, melodija ne može da me ponese“.

Premda je često nastupala s jednim ili s više umetnika, Mezetova nije održala veliki broj solističkih koncerata u Beogradu.²³ Razlog za to, između ostalog, treba tražiti u praksi Udruženja muzičkih umetnika Srbije, koja se naročito u periodu od 1950. do 1960. godine odnosila na organizovanje ekipnih koncerata članova Udruženja i njihovo uključivanje u programe različitih proslava, dok su resitali u to vreme bili manje popularni, a samim tim i malobrojni (Pejović 1966).

²³ Na četiri koncerta je nastupila uz klavirsku pratnju Alekseja Butakova (25. III 1949, 3. I 1950, 11. IV 1953, 7. V 1953), a na dva – uz pratnju Zdenka Marasovića (11. XI 1960, 6. II 1962).

Sa izuzetkom koncerta održanog 1960. godine na Kolarčevom narodnom univerzitetu, koji je bio najreprezentativniji, Anita Mezetova je ostale koncerte priredila u manjim salama (u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, Centralnom domu JNA), kao i na maloj sceni Narodnog pozorišta, rezervisanoj „za retka i kamerna izvođenja“ pretežno prvaka beogradske Opere, vodećih instrumentalista u gradu i mlađih perspektivnih umetnika (*Politika*, 23. avgust 1961).

Koncertni repertoar Anite Mezetove bio je bogat i raznovrstan: sadržao je arije starih italijanskih majstora, arije iz repertoarskih i manje poznatih opera, solo pesme romantičara, impresionista... Među autorima je, pored inostranih, bilo i jugoslovenskih kompozitora, od kojih su pojedini (Mihovil Logar, Dubravko Stahuljak) posvetili po jedan ciklus solo pesama ovoj umetnici. Mezetova je početkom pedesetih godina u repertoar unela i crnačke duhovne pesme, čiju je lepotu u to vreme otkrila. Ona je, kako je to i sama jednom prilikom navela, naročito volela da interpretira dela sa ljubavnom tematikom (ona koja govore „o čistoj ljubavi“) i ciklus *Dečja soba* Modesta Musorgskog (Radojević 1960, 43).

Mada je češće nastupala sa Aleksejem Butakovim, Mezetova je naročito volela da saraduje sa Zdenkom Marasovićem (Mezetova 1970). Gregor Savinšek je opisao utisak koji su na njega ostavili Mezetova i Marasović prilikom pripreme programa za koncert: „Bio je doživljaj slušati probe koje su imali kad su nešto spremali, kako su se prosto mazohistički peli do perfekcionizma“ (*Stereorama*). U vezi s tim, beogradski kritičari su u Zdenku Marasoviću videli izvanredno muzikalnog i nadahnutog saradnika Anite Mezetove (Radenković 1960), dok su Alekseja Butakova ocenjivali kao muzikalnog, diskretnog (Dragutinović 1949), pouzdanog i stilski korektnog pratioca na klaviru (Vukdragović 1953), kome se retko dešavalo da ne bude na odgovarajućoj tehničkoj visini (Dragutinović 1953).

Kritičari su, takođe, često isticali njen prefinjen muzički ukus (Dragutinović 1953) u izboru kompozicija koje su odgovarale osobenostima njenog glasa (Đurić-Klajn 1962) i u smislu za postavljanje kontrasta i postizanje celine pri njihovom raspoređivanju u programu (Dragutinović 1953), koji su doživljavali kao ukusno sastavljen (Tajčević 1953) i neobično lepo stilizovan (Radenković 1960). Ovo zapažanje je utoliko važnije ukoliko se uzme u obzir činjenica da začetak interpretacije treba tražiti u odluci izvođača da određeno delo uvrsti u program (Trbojević 1989).

Interpretacija Mezetove, u tehničko-izražajnom smislu, odavala je njenu izvođačku zrelost, koja se ogledala u posedovanju visoke

mere tehničkog majstorstva, zvučno izjednačenog glasa, „izražajne topline jednog umetničkog temperamenta duboke muzikalnosti“ (Vukdragović 1953), jasne dikcije, smisla za ostvarenje poetskog i muzičkog izraza (Dragutinović 1953) i nepogrešivosti u sagledavanju stilskih karakteristika dela (Dragutinović 1960), koje je uvek davala „sa merom i ukusom“ (Vukdragović 1953).

Mihailo Vukdragović je izvođačku umetnost Mezetove sagledao kao simbiozu neobično žive reproduktivne fantazije i studioznosti „muzičara od znanja i odnegovanog ukusa“ (Vukdragović 1953). Obe navedene karakteristike predstavljaju osnovu za ostvarenje interpretacije kao stvaralačkog čina – studioznost obezbeđuje tačno čitanje teksta i razumevanje dela,²⁴ dok reproduktivna fantazija doprinosi prilagođavanju „objektivnih datosti dela subjektivnim potrebama čitača“. Na taj način izvođenje postaje „subjektivna kritika muzičkog dela“, a samim tim – i umetnički čin (Medić 1989, 116). S tim u vezi, Branko Dragutinović je primetio: „Anita Mezetova bila je uvek u centru muzičkog zbivanja, u potpunom identifikovanju svoje umetničke ličnosti sa interpretiranim vokalnim kompozicijama. I to je ono što daje izuzetnu vrednost njenim umetničkim ostvarenjima na koncertnom podijumu“ (Dragutinović 1960). Ne čudi, stoga, što je Mihailo Vukdragović izvođački nivo Mezetove doveo u vezu s najvišim merilima pevačke umetnosti (Vukdragović 1953).

Mezetova je u posleratnom periodu često interpretirala sopranske deonice u kantatama jugoslovenskih i inostranih kompozitora, u Bandurovoj *Jugoslovenskoj partizanskoj rapsodiji*, Miladinovićevoj *Zulejmi*, Bahovom *Magnifikatu* i Šubertovoj *Mirjaminskoj pobednoj pesmi*. Od sredine pedesetih godina, povremeno su koncertno izvođene integralne opere, a znatno češće operski fragmenti (najčešće činovi). Anita Mezetova je učestvovala u koncertnom izvođenju Glukove opere *Orfej i Euridika* (1955), Nastasijevićevog *Prvog ustanka* (1957) i Leonkavalovih *Pajaca* (1959).

Sa kolegama iz operskog ansambla ostvarila je brojna gostovanja u većim i manjim gradovima u zemlji. Naročito je bilo zapaženo izvođenje Hendlovog oratorijuma *Mesija*, kako u Beogradu tako i u Novom Sadu (1953), na Dubrovačkim letnjim igrama (1955), i u Herceg Novom (1955).

²⁴ U vezi s tim, J. Hofman (Hoffmann) je zapisao: „Istinska interpretacija proizlazi iz tačnog razumevanja dela, a ono zavisi jedino od tačnog čitanja teksta“ (Preuzeto iz: Trbojević 1989, 8).

Nepravda i nagrada

Anita Mezetova se penzionisala 1965. godine. Međutim, ona se nekoliko godina ranije, tačnije u sezoni 1960/61, povukla sa scene beogradskog Narodnog pozorišta. O razlozima zbog kojih je tako naglo okončala svoju opersku karijeru Mezetova nije želela da govori. Sudeći po tome da se nakon tri decenije nije zvanično oprostila od beogradske publike, kao i da je nakon penzionisanja odlazila u Operu isključivo kada bi njeni studenti učestvovali u izvođenju predstava (Dubljević 2003), može se pretpostaviti da je bilo u pitanju nešto što ju je duboko povredilo. Uprkos tome što se gotovo neprimetno povukla sa scene, njen veliki doprinos razvoju muzičko-scenskog izvođaštva nije zaboravljen – 1968. godine, povodom stote godišnjice Narodnog pozorišta, među prvima joj je dodeljen Pečat Narodnog pozorišta iz 1868. godine, priznanje namenjeno najistaknutijim članovima ove ustanove. Nakon dve godine (1970), zbog velikog interesovanja Beograđana za operu, u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije organizovane su večeri posvećene vokalnim umetnicima koji su dali najveći doprinos u ovoj oblasti. Jedno od prvih, priređeno 15. januara 1970, bilo je posvećeno Aniti Mezetovoj.

Radijski nastupi Anite Mezetove

Anita Mezetova je u posleratnom periodu na programima radija (Prvi i Drugi program Radio Beograda, programi samostalnih stanica Radio Beograd 2 i Radio Jugoslavija) nastupala oko 213 puta, i to u oblasti ozbiljne, narodne i zabavne muzike. Učestvovala je u integralnom izvođenju opera i scenskog oratorijuma *Gorski vijenac*, fragmenata iz opera, vokalno-instrumentalnih dela, solo pesama pretežno slovenačkih autora... U okviru obrazovnog programa namenjenog deci, dva puta je, uz pratnju Alekseja Butakova, izvela ciklus solo pesama *Dečja soba* Musorgskog.

Snimci interpretacija Anite Mezetove sačuvani su u fonotekama Radio Beograda, Muzeja pozorišne umetnosti Srbije i Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu. Među njima se nalaze snimci integralnih muzičko-scenskih dela u čijem je izvođenju, pored ostalih članova beogradske Opere, učestvovala i Anita Mezetova (*Hovanščina*, *Gorski vijenac*), odlomci iz operete *Mala Florami* Ive Tijardovića, arije i dueti (sa tenorom Aleksandrom Marinkovićem i baritonom Stanojem Jankovićem) iz opera inostranih i domaćih kompozitora, solo pesme domaćih i inostranih kompozitora i šlageri.

Vokalno-pedagoški rad Anite Mezetove

Kada se po završetku duge i uspješne karijere operskog umetnika povukla sa scene beogradske Opere, Anita Mezetova se od 1969. godine, kao redovni profesor solo pevanja, bavila vokalno-pedagoškim radom na Muzičkoj akademiji u Beogradu. U njenoj klasi obrazovanje su sticali umetnici koji su dali značajan doprinos razvoju beogradske Opere i domaćem koncertnom izvođaštvu,²⁵ a na poslediplomskim studijama su se usavršavali pripadnici treće generacije vokalnih pedagoga na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu (Irina Arsić i Aleksandra Ivanović).²⁶

Kao vokalni pedagog, Mezetova je prema studentima negovala prijateljski odnos, ali nerad i neodgovornost nije tolerisala.²⁷ U saradnji sa klavirskom saradnicom Ružicom Savić, pažljivo je birala novi program, vodeći računa ne samo o vokalnim sposobnostima studenta već i o njegovim željama. Radilo se temeljno, po segmentima, od rečenice do rečenice. Često je davala instrukcije tako što je interpretirala određeni fragment dela ili solo pesmu. Nastojala je da svojim studentima prenese princip koji je usvojila od svoje profesorke Marije Rado Danijeli: „Nije sve u glasu. Pevati može i instrument. Međutim, potrebno je i nešto drugo, a to je: toplina pevanja, radost pevanja! Scena treba da zrači vašim prisustvom...“ (Trnavski 1970, 5). Da bi im pružila priliku da to sami isprobaju i dožive, Mezetova je podsticala studente da što više javno nastupaju. Njihovi nastupi su u njoj izazivali istu onu tremu sa kojom se suočavala pred svaki svoj nastup: „Posao pedagoga težak je i odgovoran; svakome od tih mladih ljudi treba prići drugačije... A strepim, koliko strepim za njih! Kad negde treba da nastupe, osećam se kao nekada, kad sam sama izlazila pred publiku i stručnjake. Ali, i u tome je draž umetničkog poziva, u toj strepnji; možda čak najviše u tome... Umetnost, to je večita strepnja!“

²⁵ U klasi Anite Mezetove, solo pevanje je diplomiralo 11 studenata: Aleksandra Ivanović-Vukadinović, Lenislava Vojnić-Purčar, Silvija Vojnić-Purčar, Ljiljana Rešetar, Svetlana Bojčević, Merima Ćirković, Dušanka Obradović, Branka Popović-Kambasković, Biljana Žutić, Miloško Pajević i Sofija Štulović (Peričić 1988).

²⁶ U periodu od 1971. do 1978. godine Mezetova je izvela 11 poslediplomaca. Među njima su bili: Vera Polak, Dušan Janković, Olga Đokić, Irina Arsić, Miomir Nikolić, Đurđevka Čakarević, Aleksandra Ivanović, Dubravka Zubović, Živojin Ćirić, Ljiljana Rešetar i Svetlana Bojčević (Peričić 1988).

²⁷ Podatke o vokalno-pedagoškom radu Anite Mezetove dala nam je njena studentkinja Aleksandra Ivanović, koja se do svoje smrti 2003. godine bavila vokalnom pedagogijom na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu (Dubljević 2000).

Bivši studenti Anite Mezetove koji su se posvetili vokalnoj pedagogiji nastojali su i nastoje da stečeno iskustvo koriste u radu sa svojim đacima i studentima. U vezi s tim, Aleksandra Ivanović je istakla: „Ja studentima prenosim ono što sam naučila od Anite Mezetove. Pošto preko 35 godina radim i aktivno pevam, a nikad u životu nisam promukla niti mi je bio glas zamoren, znači da je metod pevanja, tehnika pevanja koju upražnjavam, dobra i ja nastojim da je prenesem mojim studentima... Radim tačno kako je moja draga profesorka radila“ (Dubljević 2000, 149–150).

Pored toga što je nekoliko generacija solo pevača uputila u tajne vokalne umetnosti, Anita Mezetova je značajno uticala na razvoj vokalnih sposobnosti pevača zabavne i narodne muzike, među kojima su bili: Tereza Kesovija, Radmila Karaklajić, Đorđe Marjanović, Arsen Dedić, Nedeljko Bilkić i drugi. U radu sa njima učila ih je da pravilno dišu, pomagala im je da izgrade solidnu vokalnu tehniku, da vode računa o pevačkoj frazi i neguju jasnu dikciju. Takođe, poučavala ih je kako da se ponašaju na sceni, a one koji nisu imali ni osnovno muzičko obrazovanje, muzički je opismenjavala (Glišić 1967). Uporedo s tim, upućivala ih je da uče strane jezike, kako bi razumeli sadržaj kompozicija koje interpretiraju. Smatrala je da im je potrebno pet do šest godina rada da bi se mogli baviti svojim pozivom. O metodi rada koju je primenjivala sa pevačima zabavne i narodne muzike najbolje govore njihova postignuća – nagrade na festivalima, duge i uspešne karijere koje su ostvarili, kao i činjenica da su posle toliko godina rada očuvali svoj glas. Kako se ovaj rad odvijao u vreme „poplave lažnog folklor“ i „prevashodno zabavljачke muzike“ (Savić 1966), čiji je nivo izvođenja često bio izuzetno nizak, vokalnim obrazovanjem estradnih pevača dala je veliki doprinos podizanju izvođačkog nivoa zabavne i narodne muzike na domaćoj estradnoj sceni.

Umetnička ličnost Anite Mezetove

Anita Mezetova je bila umetnica široke kulture – pored pevanja, svoje vreme posvećivala je čitanju knjiga, učenju jezika, proučavanju istorije, naročito istorije umetnosti, upoznavanju sa biografijama velikih ljudi... (Trnavski 1970). Negujući naviku čitanja koju je stekla u detinjstvu, neumorno je radila na ličnoj i umetničkoj izgradnji, što joj je pomoglo da dublje sagleda karakteristike likova koje je oživljavala i da ih vernije tumači. Govorila je nekoliko jezika: italijanski je naučila u detinjstvu, nemački tokom studija u Beču, a vremenom je stekla znanje francuskog, kao i delimično poznavanje en-

gleskog jezika. Kada je spremala ulogu Tatjane, sa jednom starijom gospođom ruskog porekla savladala je tekst na ruskom do tančina, tako da su slušaoci i kritičari nakon njenog gostovanja u Sovjetskom Savezu mislili da je Ruskinja (Trnavski 1970), dok je u vreme rada na pesmama španskih kompozitora kontaktirala ženu ambasadora jedne latinoameričke zemlje, koja ju je uputila u tačan izgovor španskog jezika (*Stereorama*, svedočenje Gregora Savinšeka).

Mezetova je posedovala pet svojih portreta koje su izradili: Hjung (?), verovatno student iz Beča, Slovenci Stane Cuderman (1937/38) i Božidar Jakac (1937), koji je u međuratnom periodu izradio i portrete članova porodice Savinšek, Milica Bešević, slikar i scenograf Narodnog pozorišta, na čijem je portretu Mezetova kao Čočosan,²⁸ i Svetislav Vuković, koji ju je u prirodnoj veličini naslikao kao Tatjanu.²⁹ Pored portreta, posedovala je umetničke slike Stojana Aralice, Aleksandra Bijelića, Franca Pavloveca i drugih, a slikar Milo Milunović joj je prilikom svoje poslednje izložbe poklonio jedno od poslednjih dela (*Dno mora*), a po njenom izboru (Plavša 1967).

Pohvale, nagrade i javna priznanja

Vid potvrde interpretativnih kvaliteta Anite Mezetove i njenog doprinosa razvoju operskog i koncertnog izvođaštva u Beogradu bile su pohvale, nagrade i javna priznanja koja je ova umetnica za života primila: Četvrta nagrada Akademije sedam umetnosti za interpretaciju uloge Minjon (1936), Nušićeva nagrada za kreaciju Minjon (1937), Republička nagrada Ministarstva prosvete NRS za operski rad (1947), Prva savezna nagrada za izvođenje partije Marženke (1949), Orden rada II reda za ulogu Suzane (1949), Pečat Narodnog pozorišta (1968), Zahvalnost i priznanje Doma Jugoslovenske narodne armije za dugogodišnju saradnju sa umetničkim ansamblom, Zlatna medalja Saveza kompozitora Jugoslavije, Plaketa Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu. Anita Mezetova je bila počasni član Udruženja muzičkih umetnika Srbije i Saveza muzičkih umetnika Jugoslavije.

Nakon iznenadne smrti od srčanog udara 23. marta 1980. godine, Mezetova je sahranjena na Novom groblju, u Aleji zaslužnih građana, pod prezimenom Damić-Mezetova Anita (Brdar 2011, 167).

²⁸ Portret je nedovršen (lice Mezetove) zato što je Milica Bešević poginula 6. IV 1941. godine, prilikom bombardovanja Beograda.

²⁹ Portreti Milice Bešević i Svetislava Vukovića danas su u vlasništvu Muzeja pozorišne umetnosti u Beogradu.

Kulturni događaji i razgovori posvećeni očuvanju sećanja na lik i umetnost Anite Mezetove i osnivanje Fonda Anite Mezetove

Za života umetnice, a u okviru jubileja beogradske Opere, Ksenija Orešković, kustos savetnik Muzeja pozorišne umetnosti Srbije, organizovala je 15. januara 1970. godine veče posvećeno Mezetovoj i izložbu povodom 40 godina njenog umetničkog rada. Takođe, vodila je razgovor sa Mezetovom, koji je zabeležen na audio-traci koja se čuva u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije.

Dva meseca nakon smrti Anite Mezetove, 26. maja 1980. godine, u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije priređeno je veče posvećeno sećanju na ovu umetnicu.³⁰ U okviru obeležavanja desetogodišnjice njene smrti, na talasima Radio Beograda emitovane su dve radio-emisije (*Politika*, 23 mart 1990) autora Dubravke Stamenković – *Kod dva bela goluba* (23. mart 1990)³¹ i *Stereorama* (24. mart 1990).³²

Rođaci Mezetove su 1980. godine osnovali Fond Anite Mezetove, iz koga se dodeljuju nagrade onim studentima Fakulteta muzičke umetnosti koji su Odsek za solo pevanje završili sa odličnom ocenom.

Zaključak

Anita Mezetova je u podjednakoj meri negovala profesionalan odnos prema radu i činila stalne napore na ličnoj izgradnji, što joj je obezbeđivalo trajni uspeh. Ovakav stav proisticao je iz njenog specifičnog razumevanja umetnosti, koje je pojasnila sledećim rečima: „Umetnost je jedna velika, velika stvar, ali umetnost je nemilosrdna i ona se sveti ako joj vi verno ne služite. To se sveti i to može da primeti onaj poslednji slušalac koji vas prvi put čuje. On oseti da tu neće znati šta nije u redu, ali on tačno zna da tu nešto nije u redu. Dakle, **umetnost je kao jedna velika ljubav kojoj mora biti čovek veran**“ (Mezetova 1970).

³⁰ Tom prilikom, kustos Veroslava Petrović održala je uvodnu reč, a sa magnetofonskih traka emitovani su snimci arija i solo pesama u izvođenju Anite Mezetove (*Politika ekspres*, 26. maj 1980).

³¹ U radio-emisiji *Kod dva bela goluba*, sećanja na Mezetovu evocirala je njena sestra Marijana Savinšek.

³² U radio-emisiji *Stereorama* govorili su: Ksenija Marković, kustos savetnik Muzeja pozorišne umetnosti Srbije, Aleksandra Ivanović, vokalna umetnica i nekadašnja studentkinja Mezetove, Dušan Miladinović, dirigent, i Gregor Savinšek, sestrić umetnice. Pored snimaka solo pesama i arija u interpretaciji Mezetove i dueta Mezetove i Aleksandra Marinkovića, korišćeni su segmenti razgovora sa umetnicom, koji je 1970. godine vodila i zabeležila Ksenija Orešković. Snimke radio-emisija *Kod dva bela goluba* i *Stereorama* ljubazno nam je ustupio gospodin Gregor Savinšek.

Literatura

- Brdar, Milan (ur). 2011. *Novo groblje u Beogradu : otvoreno svedočanstvo istorije : povodom 125 godina od osnivanja*. Beograd : JKP pogrebne usluge.
- Dragutinović, Branko. 1934. Muzika u zemlji. Beograd. *Zvuk* 12: 436–440.
- Dubljević, Ljiljana. 2000. *Razvoj vokalne pedagogije na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu* (rukopis). Rad na prvoj godini poslediplomskih studija. Univerzitet umetnosti u Beogradu – Fakultet muzičke umetnosti.
- Dubljević, Ljiljana. 2003. Pod srećnom zvezdom Anite Mezetove. *Mokranjac* 5: 50–52.
- Đurić-Klajn, Stana. 1965. Mezetova, Anita. *Enciklopedija Jugoslavije* 6. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Đurić-Klajn, Stana. 1974. Mezetova, Anita. *Muzička enciklopedija* 2. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Jovanović, Vladimir. 1996. *Beogradska Opera u Evropi : gostovanja od 1954. do 1969. godine*. Novi Sad : Prometej : Akademija umetnosti.
- Ko je ko u Jugoslaviji : biografski podaci o jugoslovenskim savremenicima*. 1957. Meze Anita. Beograd : Sedma sila.
- Leksikon jugoslavenske muzike II*. 1984. Mezetova, Anita. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Mala enciklopedija Prosveta. 1959. Mezetova Anita (1913–). *Mala enciklopedija Prosveta : opšta enciklopedija* 2. Beograd : Prosveta.
- Medić, Hristina. 1989. „Interpretacija i recepcija muzičkog dela – izbor mogućnosti“. U *Aspekti interpretacije: referati sa naučnog skupa održanog 22. i 23. IV 1988*, ur. Mirjana Veselinović, 113–123. Beograd : Udruženje kompozitora Srbije : Fakultet muzičke umetnosti.
- Muzička enciklopedija I*. 1971. Anderson, Marian. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda* 5. 1979. Mezetova, Anita. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Osterc, Slavko. 1933. Anita Mezetova. *Žena in dom* 10: 360.
- Pejović, Roksanda. 1966. *Dvadeset godina Udruženja muzičkih umetnika Srbije (1946–1966)*. Beograd : Udruženje muzičkih umetnika Srbije.
- Peričić, Vlastimir (ur.). 1988. *Pedeset godina Fakulteta muzičke umetnosti (Muzičke akademije) 1937–1987*. Beograd : Univerzitet umetnosti.
- Pešić, Radivoje. 1970. Mezetova Anita. *Ko je ko u Jugoslaviji : jugoslovenski savremenici*. Beograd : Hronometar.
- Plavša, Dušan (ur). 1972. Mezetova, Anita (1913–). *Enciklopedijski leksikon Mozaik znanja : Muzička umetnost*. Beograd : Interpres.
- Sadie, Stanley (ed.). 1980. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* 19. London : The Macmillan Publishers Limited.
- Savić, Dragiša. 1966. Protiv poplave lažnog folklor. *Zvuk* 66: 57–60.

- Slavec, Maša. 1934. Književnost in umetnost. *Ženski svet* 7/8: 180–182.
- Simić-Mitrović, Darinka. 1988. *Da capo all' infinito. Pola veka od osnivanja Simfonijskog orkestra i Hora Radio-televizije Beograd*. Beograd : Radio Beograd.
- Svet oko godine 1938 : Hitler ugrožava Evropu*. 1979. Beograd : Vuk Karadžić.
- Trbojević, Dušan. 1989. „Varijacije na temu ‘aspekti interpretacije’“. U *Aspekti interpretacije: referati sa naučnog skupa održanog 22. i 23. IV 1988*, ur. Mirjana Veselinović, 5–13. Beograd : Udruženje kompozitora Srbije : Fakultet muzičke umetnosti.
- Trnavski, Vuk. 1970. Portreti umetnika. Anita Mezetova. *Pro musica* 50: 4–5.

Dnevna štampa

- Adamič, Emil. 1932. Debut gđč. Anite Mezetove v ljubljanski operi. *Jutro* 4. februar.
- Badener Tageszeitung. 1933. Trinkhallenkonzert. *Badener Tageszeitung* 12. april.
- Benisch, Egon. 1936. Salzburger Festspiele 1936. *Morgenblatt* 2. september.
- Božičković, Olga. 1959. Završna pretstava Beogradske opere u Pozorištu nacija. Parižani su toplo primili *Gorski vijenac*. *Politika* 15. jun.
- Der Zeitspiegel. 1933. Anita Meze. *Der Zeitspiegel* 12. april.
- Dolivo, Anatolij. 1956. Koncert jugoslavskih pevcov. *Sovetskaja kul'tura* 8. maj.
- Dragutinović, Branko. 1949. Osvrt na poslednje muzičke priredbe. *Politika* 27.mart.
- Dragutinović, Branko. 1953. Koncert Anite Mezetove. *Politika* 9. maj.
- Dragutinović, Branko. 1960. Koncert Anite Mezetove. *Politika* 14. novembar.
- Đurić-Klajn, Stana. 1962. Koncert Anite Mezetove. *Politika* 9. februar.
- Francen, Sima. 1933. Druga muzička olimpijada u Beču. Četiri stotine pevača i pijanista bore se za prvenstvo. Najpoznatiji muzičari našega doba donose presudu o njihovoj obdarenosti. *Politika* 27. jun.
- Glišić, M. 1967. Anita Mezetova, primadona Beogradske opere – žena koja pravi pevače. Ne znaju note a trče za novcem. *TV Novosti* 16. jun.
- Govekar, Fran. 1937. *Ero z onega sveta z Mezetovo*. *Slovenski narod*, 8. junij.
- Grol, Milan. 1934. Pozorišne nevolje. *Književni glasnik* 16. septembar.
- Jugoslovan. 1930. IV. Javna produkcija konservatoristov. *Jugoslovan* 30. junij.
- Krstić, Petar. 1931. Koncert Glazbene matice iz Maribora. *Pravda* 12. februar.

- Marković, Vasilije. 1999. Teatri okupirane prestonice 1941–1944. godine. Povratak ansambla Pozorišta narodnog oslobođenja. *Politika* 29. decembar.
- Marković, Vasilije. 1999a. Teatri okupirane prestonice 1941–1944. godine. Postupci nesrazmerni ogrešenju. *Politika* 30. decembar.
- Maucci, R. 1937. L' Opera di Lubiana al Rossetti. Ero del Maestro Gotovac accolto con calorosi consensi. *Il popolo di Trieste* 13. giugno.
- Milanović, M. 1937. Jugoslovenska umetnost u Italiji i italijanska u Jugoslaviji. U toku iduće nedelje počinje gostovanje Ljubljanske opere u Italiji i izložba jugoslovenskih umetnika u Rimu. *Politika* 6. jun.
- Nedelja. 1934. Anita, ko je video od pesme neku vajdu. *Nedelja* 30. septembar.
- Novo vreme. 1941. Večeras na Beogradskom radiju izvodi se *Figarova ženidba*. *Novo vreme* 15. jun.
- Obnova. 1942. Nedelja muzike na beogradskom radiju. Novi zabavni orkestar. *Obnova* 9 maj.
- Obnova. 1943. Oratorijum *Godišnja doba* od Hajdna. *Obnova* 22. maj.
- Osterc, Slavko. 1930. Operna šola državnega konservatorija. *Jugoslovan* 3. junij.
- Plavša, Dušan. 1967. Anita Mezetova seća se velikog slikara. Govorio je „u boji“. Jedno od poslednjih dela Milo Milunović poklonio operskoj pevačici. *Politika ekspres* 27. februar.
- Privat, E. C. 1939. Belgrad in Frankfurt. Erstes Gastspiel des Nationaltheaters Belgrad. *Offenbacher Zeitung* 15. juni.
- Politika. 1936. Uspeh gce Meze i gce Nade Tončić u Salzburgu. *Politika* 3. septembar.
- Politika. 1936. Uspeh gđice Mezetove u Minhenu. *Politika* 12. decembar.
- Politika. 1937. Gostovanje Ljubljanske opere. Već prvo veče, Ljubljanska opera slavila je trijumfe. (Tri hiljade šest stotina gledalaca oduševljeno tapše jugoslovenskim umetnicima). *Politika* 11. jun.
- Politika. 1937. Italijansko-jugoslovenski odnosi. *Politika* 17. jun.
- Politika. 1944. Članovi Narodnog pozorišta koji ostaju na dužnosti. *Politika* 21. novembar.
- Politika. 1947. Pred prvi koncert Udruženja reproduktivnih umetnika-muzičara Srbije. *Politika* 22. mart.
- Politika. 1955. Odlazak na veliko gostovanje. Ansambl Beogradske opere otputovao sinoć u Visbaden. *Politika* 4. maj.
- Politika. 1961. U novoj sezoni Beograd dobija još jednu koncertnu dvoranu. Za retka i kamerna izvođenja. Mala sala Beogradske opere. – Koncerti za gradove u unutrašnjosti. *Politika* 23. avgust.
- Politika. 1990. Anita Mezetova. *Politika* 23. mart.
- Politika ekspres. 1980. Vest o večeri Anite Mezetove. *Politika ekspres* 26. maj.

- Radenković, Milutin. 1960. Koncert Anite Mezetove. *Borba* 20. novembar.
- Radojević, Božana. 1960. Žene umetnice. Sve što je čista ljubav. *Praktična žena* 5. decembar.
- Ramous, Osvaldo. 1937. Gli spettacoli dell'Opera di Lubiana al Fenice. Le festose accoglienze del pubblico all'opera *Il fidanzato caduto dal cielo* del maestro Giacomo Gotovac. *La vedetta d'Italia* 13. giugno.
- Sotirović, Vladan. 1941. Početak pozorišne sezone. Beogradsko Narodno pozorište počinje u nedelju svoj rad. Pretstave će se držati u pozorištu na Vračaru. *Novo vreme* 18. septembar.
- Stefanović, Pavle. 1938. Naša najnovija gospođa Leptirica. *Pravda* 19. jun.
- Stotter, Josip. 1932. Ein Debut an der Ljubljanaer Oper. Anita Mezetova als Micaela in Bizets *Carmen*. *Morgenblatt* 6. februar.
- Šarčević, Željko. 1975. Ono što je urađeno ostaje. *TV Novosti* 19. decembar.
- Schnoor, Hans. 1955. Internationale Maifestspiele in Wiesbaden. *Wiesbadener Tagblatt* 9. mai.
- Schwarz, Gerhard. 1939. Im Opernhaus: *Ero, der Schelm*. Gastspiel der Belgrader Oper. *Frankfurter General-Anzeiger* 15. juni.
- Tajčević, Marko. 1953. Koncertna hronika. Beograd. *Revija književnosti, pozorišta, muzike, filma, likovnih umetnosti*, 16. maj.
- Völkischer Beobachter. 1936. Anita Mezé. *Völkischer Beobachter* 28. november.
- Vukdragović, Mihailo. 1953. Koncert Anite Mezetove. *Borba* 14. maj.
- Vukdragović, Mihailo. 1954. *Manon* u novoj podeli. *Borba* 27. februar.
- Vurnik, Stanko. 1931. Koncert Učiteljskog zbora. *Slovenec* 8. januar.
- Živković, Milenko. 1934. *Boemi*. *Vreme* 7. septembar.
- Živković, Milenko. 1935. Mladi ansambl Beogradske opere izvodi operu *Dorica pleše* od Krste Odaka. *Vreme* 25. januar.
- Živković, Milenko. 1939. Obnova Mocartovog *Don Huana*. *Vreme* 6. novembar.

Ostala građa

- Arhivska građa o Aniti Mezetovoj, vlasništvo porodice Savinšek.
- Mezetova, Anita. Razgovor vodila Orešković Ksenija. Audio traka AK174. Beograd : Muzej pozorišne umetnosti Srbije. 1970.
- Stamenković, Dubravka. Razgovor sa Marijanom Savinšek. *Kod dva bela goluba*. Radio Beograd 1, 23. mart 1990.
- Stamenković, Dubravka. Razgovor sa Ksenijom Marković, Aleksandrom Ivanović, Dušanom Miladinovićem i Gregorom Savinšekom. *Stereorama*. Radio Beograd, 24. mart 1990.

Ljiljana Dubljević Vojkić
Šola uporabnih študij za izobraževanje predšolskih učiteljev
Pirot, Srbija
ljubljevic@yahoo.com

ANITA MEZETOVA – ŽIVLJENJE, POSVEČENO UMETNOSTI

Prispevek se nanaša na bogato izvajalsko in pedagoško aktivnost lirskega soprana Anite Mezetove (1913–1980), članice solističnega ansambla beograjske Opere (1934–1935 in 1937–1965) in redne profesorice solo petja na Glasbeni akademiji v Beogradu (1969–1980). Avtoričin namen je osvetliti večplasten prispevek Mezetove na področju opernega in koncertnega izvajalstva, kot tudi vpliv, ki ga je s svojim pedagoškim delom imela na izobraževanje priznanih vokalnih umetnikov in pedagogov ter hkrati na razvoj vokalnih sposobnosti pevcev zabavne in narodne glasbe.

Raziskava vključuje različne vire – članke iz dnevnega tiska in periodike, enote o Mezetovi iz glasbenih, enciklopedijskih, leksikografskih objav, intervjuje, radijske oddaje, posvečene Mezetovi, ohranjene posnetke njenih interpretacij in drugo. Glede na to, da do danes ni bilo poskusov, da bi se življenje in delo te umetnice sistematično raziskalo, pričujoče besedilo v tem smislu predstavlja korak naprej.

Ključne besede: Anita Mezetova, operno izvajalstvo, koncertno izvajalstvo, vokalna pedagogika, Glasbena akademija

Ljiljana Dubljević Vojkić
School of Applied Studies for Education of Pre-school Teachers
Pirot, Serbia
ljubljevic@yahoo.com

ANITA MEZETOVA – A LIFE DEDICATED TO ART

The paper deals with the rich performance and pedagogical work of the lyric soprano singer Anita Mezetova (1913–1980), a member of the solo ensemble of the Belgrade Opera (1934–1935 and 1937–1965) and a Full Professor of Solo Singing at the Music Academy in Belgrade (1969–1980). The author seeks to throw light on Mezetova's multifold contribution to opera and concert performances and her imprint, made through pedagogical work, on renowned vocal artists and pedagogues, as well as on the development of the vocal abilities of pop and folk singers.

Various sources have been used in the research: articles from daily newspapers and magazines, texts about Mezetova from publications about music, encyclopedias, lexicographic publications, interviews, radio shows dedicated to Mezetova, preserved footage of her performances, etc. Keeping in mind that the artist's life and work have not been subject to systematic research, the paper is a step forward in this regard.

Keywords: Anita Mezetova, opera performance, musical concerts, vocal pedagogy, Music Academy